PREZIDENT MAKTABLARIDA TA'LIM NATIJADORLIGINI OSHIRISHGA YO'NALTIRILGAN STRATEGIK BOSHQARUV MODELINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI

Allanazarova Dilnoza Saidovna
Buxoro shahridagi Prezident maktabi direktori, ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tezisda Prezident maktablarida ta'lim natijadorligini oshirishga yo'naltirilgan strategik boshqaruv modelini takomillashtirish mexanizmlari ishlab chiqiladi. Tadqiqot tizimli yondashuv, hujjatlar tahlili va konseptual modellashtirish usullariga asoslandi. Mavjud boshqaruvning huquqiy-tashkiliy asoslari bilan zamonaviy strategik menejment tamoyillari qiyoslanib, takomillashtirilgan modelning yetti mexanizmi taklif etildi: strategik maqsadlarni kaskadlash, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv paneli, pedagogik liderlik jamoasi, individual ta'lim trayektoriyasi, professional rivojlanish sikli, manfaatdor tomonlar bilan teskari aloqa va strategik risklarni boshqarish. Modelning markazida o'quvchining o'sish dinamikasi va ta'lim sifati turadi. Takliflar Prezident maktablarida boshqaruv qarorlarini tezkor, shaffof va o'lchovli qilishga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: strategik boshqaruv modeli, Prezident maktabi, boshqaruv mexanizmi, ta'lim sifati, pedagogik liderlik, strategik monitoring.

Abstract. The article develops mechanisms for improving a strategic management model aimed at increasing educational effectiveness in Presidential Schools. The study is based on systems thinking, document analysis, and conceptual modelling. The legal and organisational foundations of current school management are compared with contemporary strategic management principles, resulting in seven proposed mechanisms: cascading strategic goals, a data-informed management dashboard, an instructional leadership team, individual learning pathways, a professional development cycle, stakeholder feedback, and strategic risk management. Student growth and educational quality are placed at the core of the model. The proposed mechanisms can make managerial decisions in Presidential Schools more timely, transparent, and measurable.

Keywords: strategic management model, Presidential School, management mechanism, educational quality, instructional leadership, strategic monitoring.

Kirish. Prezident maktablari tashkil etilishining o'zi O'zbekistonda iqtidorli yoshlar bilan ishlash, xalqaro ta'lim standartlarini joriy etish va ta'lim boshqaruvida yangi yondashuvlarni sinash bilan bog'liq strategik vazifadir. Shu sababli ushbu maktablarning boshqaruv modeli oddiy ma'muriy boshqaruvdan ko'ra kengroq: u o'quvchi natijasi, kadrlar salohiyati, innovatsiya, resurslar, xalqaro hamkorlik va sifat nazoratini yagona tizimda boshqarishi kerak.

PF-5815-son Farmon iqtidorli yoshlarni aniqlash va qo'llab-quvvatlash, ilg'or xorijiy tajribalarni joriy etish hamda ta'lim muassasalari faoliyatini boshqarishning maxsus tizimini yaratishni davlat siyosati darajasida belgilagan [1]. Prezident maktabi ustavida direktor va pedagog xodimlarning vakolatlari, ta'lim jarayonini tashkil etish, sifat nazorati, jamoatchilik ishtiroki va xalqaro hamkorlik bo'yicha normalar batafsil ko'rsatilgan. Biroq huquqiy vakolatlarning mavjudligi ularning avtomatik

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

ravishda strategik boshqaruv mexanizmiga aylanishini anglatmaydi; buning uchun maqsadlar, indikatorlar, jarayonlar va teskari aloqa o'rtasida aniq bog'lanish bo'lishi zarur.

Nargiza Mirzazhanova O'zbekistondagi ixtisoslashtirilgan va Prezident maktablarida formativ baholash amaliyotlarini o'rgangan. Tadqiqot dars kuzatuvlari, o'qituvchilar bilan suhbatlar, o'quvchilar fokus-guruhlari hamda yozma fikr-mulohazalarni tahlil qilish asosida ta'lim natijadorligini ta'minlovchi tashkiliy va pedagogik shart-sharoitlarni aniqlashga qaratilgan. Ushbu tadqiqot Prezident maktablari tajribasida boshqaruv samaradorligini faqat ma'muriy ko'rsatkichlar emas, balki baholash sifati va pedagogik jarayonlar bilan ham bog'liq holda tadqiq etish mumkinligini ko'rsatadi[1]. Tadqiqotda 1 ta ixtisoslashtirilgan maktab va 2 ta Prezident maktabi qamrab olingan; 12 ta dars kuzatuvi, 15 ta o'qituvchi suhbati, 6 ta o'quvchi fokus-guruhi va 45 ta yozma fikr-mulohaza namunasi tahlil qilingan.

Bundan tashqari, Prezident maktablari modelini o'rganishda Cambridge University Press & Assessment materiallari ham muhim manba hisoblanadi. Cambridge va Prezident ta'lim muassasalari agentligi hamkorligida Prezident maktablarida qabul jarayoni, STEAM fanlari uchun Cambridge dasturi, o'qituvchilar malakasini oshirish va maktab rahbarlarini rivojlantirish yo'nalishlari shakllantirilgani qayd etilgan. Bu tajriba Prezident maktablarida strategik boshqaruvning kadrlar rivoji, xalqaro ta'lim standartlari va liderlik bilan uzviy bog'langanligini ko'rsatadi. Yana bir zamonaviy manbada AQA Global Prezident maktablari rahbarlari uchun liderlikni rivojlantirish dasturini amalga oshirgani ko'rsatiladi. Ushbu loyiha doirasida maktab rahbarlarining baholash tizimini boshqarish, xalqaro tajribalarni mahalliy sharoitga moslashtirish va ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan liderlik kompetensiyalarini rivojlantirishga e'tibor qaratilgan. Mazkur maqolaning maqsadi Prezident maktablarining mavjud huquqiy va tashkiliy asoslariga tayangan holda ta'lim natijadorligini oshirishga yo'naltirilgan takomillashtirilgan strategik boshqaruv modelining asosiy mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda tizimli tahlil va konseptual modellashtirish usullaridan foydalanildi. Avvalo Prezident maktabining maqsadi, vazifalari, boshqaruv vakolatlari, ta'lim sifati va xodimlar faoliyatiga oid me'yoriy normalar tahlil qilindi. So'ng ushbu normalar strategik boshqaruvning asosiy funksiyalari – rejalashtirish, ijro, monitoring, tahlil, teskari aloqa va takomillashtirish bilan moslashtirildi.

Ikkinchi bosqichda mahalliy va xorijiy tadqiqotlardagi samarali maktab boshqaruvi elementlari qiyoslandi. Ayniqsa, strategik maqsadlarni o'lchovli ko'rsatkichlarga ajratish, data-informed decision making, pedagogik liderlik, professional learning community, Balanced Scorecard va risk management tushunchalari Prezident maktabi kontekstiga moslashtirildi.

Uchinchi bosqichda takomillashtirilgan modelning mexanizmlari 'kirish resurslari – boshqaruv jarayoni – pedagogik jarayon – natija – teskari aloqa' arxitekturasi asosida joylashtirildi. Model nazariy-konseptual xarakterga ega; uning amaliy samaradorligini baholash uchun keyingi bosqichda eksperimental sinov va indikatorlar bo'yicha ma'lumot yig'ish talab etiladi.

[1] Mirzazhanova N. Formative Assessment in Specialized Schools in Uzbekistan: A Pilot Study of Practices, Barriers, and Conditions for Scaling // Science and Innovation. – 2026. – August 12. – Version 1.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Natijalar. Takomillashtirilgan modelning birinchi mexanizmi – strategik maqsadlarni kaskadlash. Maktabning umumiy maqsadi yillik strategik ustuvorliklarga, ular esa bo‘lim, fan kafedrasi, sinf va individual xodim darajasidagi vazifalarga aylantiriladi. Har bir vazifa uchun kutiladigan natija, indikator, muddat va mas’ul belgilanadi. Shu yo‘l bilan strategiya rahbariyat hujjati bo‘lib qolmay, barcha xodimlarning kundalik faoliyatiga kirib boradi.

Ikkinchi mexanizm – ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv paneli. Panel akademik natijalar, o‘quvchi o‘sishi, davomat, pedagogik kuzatuv, metodik rivojlanish, resurslardan foydalanish va manfaatdor tomonlar fikrini birlashtiradi. Muhimi, panel ko‘rsatkichlarni faqat namoyish etmasligi, balki ‘me’yordan og‘ish – sabab tahlili – boshqaruv chorasi – qayta o‘lchash’ algoritmini qo‘llab-quvvatlashi kerak. Bu boshqaruvni reaktiv yondashuvdan proaktiv yondashuvga o‘tkazadi.

Uchinchi mexanizm – pedagogik liderlik jamoasi. Strategik boshqaruv faqat direktor zimmasida jamlanmasligi kerak. Direktor o‘rinbosarlari, fan liderlari, mentorlar va tajribali pedagoglardan iborat jamoa dars sifati, o‘quvchi natijalari va metodik innovatsiyalar bo‘yicha muntazam tahlil o‘tkazadi. Bunday taqsimlangan liderlik qarorlarning professionallik darajasini oshiradi va jamoada mas’uliyatni kengaytiradi.

To‘rtinchi mexanizm – individual ta’lim trayektoriyasini strategik boshqaruvga kiritish. Prezident maktabining asosiy obyekti ‘o‘rtacha o‘quvchi’ emas, balki individual salohiyatga ega iqtidorli shaxsdir. Shu sababli strategik monitoring har bir o‘quvchining kirish diagnostikasi, kuchli va rivojlantirilishi zarur tomonlari, akademik maqsadlari, loyihalari va mentorlik natijalarini kuzatishi kerak. Individual ma’lumotlar sinf va maktab darajasida agregatsiya qilinib, resurs va dastur qarorlariga asos bo‘ladi.

Beshinchi mexanizm – professional rivojlanish sikli. O‘qituvchilar malakasini oshirish kurslar soni bilan emas, aniqlangan ehtiyoj, o‘rganish faoliyati, amaliyotga tatbiq va natijani qayta baholash zanjiri orqali boshqarish lozim. Dars kuzatuvi yoki o‘quvchi ma’lumotlarida muammo aniqlansa, individual yoki jamoaviy rivojlanish rejasiga aylantiriladi. Keyingi kuzatuv esa o‘zgarish samaradorligini tekshiradi.

Oltinchi mexanizm – manfaatdor tomonlar bilan strukturali teskari aloqa. Ota-onalar, o‘quvchilar va xodimlar fikrini tasodifiy murojaatlar orqali emas, davriy so‘rovlar, fokus-guruhlar va muammo toifalari bo‘yicha tahlil qilish orqali yig‘ish zarur. Teskari aloqa natijalari strategik yig‘ilishlarda ko‘rib chiqilib, qabul qilingan qaror va uning ijrosi manfaatdor tomonlarga qayta yetkaziladi. Bu shaffoflik va ishonchni kuchaytiradi.

Yettinchi mexanizm – strategik risklarni boshqarish. Yuqori natijali maktablarda o‘qituvchi almashinuvi, o‘quvchilarning ortiqcha akademik yuklamasi, raqamli tizimlardagi uzilish, resurs yetishmovchiligi, reputatsion xavf yoki xalqaro dastur talablaridagi o‘zgarishlar strategik maqsadlarga ta’sir qilishi mumkin. Har bir muhim risk uchun ehtimollik, ta’sir darajasi, oldini olish chorasi va mas’ul shaxs aniqlanishi kerak.

Taklif etilayotgan modelda barcha mexanizmlarni bog‘lovchi markaziy ko‘rsatkich – o‘quvchi o‘sishi va ta’lim sifati. Moliyaviy, ma’muriy yoki texnologik qarorlar shu markaziy natijaga qanday xizmat qilishi bilan baholanadi. Natijada boshqaruv faoliyati ‘tadbirlar bajarildi’ tamoyilidan ‘qanday o‘zgarish yuz berdi’ tamoyiliga o‘tadi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Muhokama. Modelning asosiy yangiligi shundaki, u mavjud vakolatlar va boshqaruv tuzilmasini butunlay almashtirishni emas, ularni o‘lchovli strategik siklga birlashtirishni taklif etadi. Prezident maktablari ustavida direktor, pedagoglar, jamoatchilik nazorati va xalqaro hamkorlik bo‘yicha zarur institutsional elementlar allaqachon mavjud. Takomillashtirish vazifasi shu elementlar o‘rtasida muntazam ma’lumot almashinuvi va natija uchun umumiy javobgarlik mexanizmini kuchaytirishdan iborat.

Balanced Scorecard yondashuvi Prezident maktabi uchun foydali bo‘lishi mumkin, lekin uni biznes tashkilotidagi kabi mexanik ko‘chirish to‘g‘ri emas. Ta’lim muassasasida asosiy natija moliyaviy ko‘rsatkich emas, o‘quvchi rivoji va ta’lim sifati hisoblanadi. Shu sababli moliyaviy barqarorlik, operatsion samaradorlik va tashkiliy o‘rganish o‘quv natijalariga xizmat qiluvchi qo‘llab-quvvatlovchi o‘lchovlar sifatida joylashtirilishi kerak.

Taklif etilgan model joriy etilganda ma’lumotlar ko‘pligi yangi muammoga aylanishi mumkin. Har bir mumkin bo‘lgan ko‘rsatkichni KPIga aylantirish boshqaruvni ortiqcha byurokratiyalashtiradi. Shuning uchun strategik panelda cheklangan, ammo qaror qabul qilish uchun kuchli indikatorlar bo‘lishi, qolgan ma’lumotlar diagnostik darajada saqlanishi maqsadga muvofiq.

Shuningdek, ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv insonning professional mulohazasini almashtirmaydi. Raqamlar sababni to‘liq tushuntirib bermaydi; ular rahbariyatga savol berish va muammoni aniqlash uchun signal beradi. Shu sababli statistik ko‘rsatkichlar dars kuzatuvi, suhbat, portfolio va ekspert bahosi kabi sifat ma’lumotlari bilan birgalikda talqin qilinishi lozim.

Xulosa. Prezident maktablarida strategik boshqaruv modelini takomillashtirish uchun strategik maqsadlarni kaskadlash, ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv paneli, pedagogik liderlik jamoasi, individual ta’lim trayektoriyasi, professional rivojlanish sikli, strukturali teskari aloqa va strategik risklarni boshqarish mexanizmlarini yagona tizimda qo‘llash taklif etiladi.

Mazkur model huquqiy-tashkiliy boshqaruvni natijaga yo‘naltirilgan boshqaruvga aylantirishga xizmat qiladi. Uning markazida o‘quvchi o‘sishi va ta’lim sifati turadi, barcha boshqa resurs va jarayon ko‘rsatkichlari esa shu natijaga xizmat qilishi bilan baholanadi. Keyingi bosqichda modelni bir yoki bir nechta Prezident maktabida tajriba-sinovdan o‘tkazish, bazaviy va yakuniy ko‘rsatkichlarni solishtirish hamda rahbarlar va pedagoglar fikri asosida takomillashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-sentabrdagi PF-5815-son Farmoni. https://lex.uz/docs/4504788
2. Tadjibaeva M. Improving the management model of general secondary education schools based on the experience of Presidential schools. Society and Innovations, 2026. https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol7-iss1/s-pp304-307
3. Davidxodjayev O.O. Implementing effective strategic monitoring and control mechanisms in educational institutions: the case of the Balanced Scorecard. 2026. https://doi.org/10.5281/zenodo.20276563
4. Mirzazhanova N. Formative Assessment in Specialized Schools in Uzbekistan: A Pilot Study of Practices, Barriers, and Conditions for Scaling // Science and Innovation. – 2026. – August 12. – Version

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.